

**ARİF NİHAT ASYA ŞİİRLERİNDE MİLLÎ ROMANTİK DUYUŞ TARZI BAĞLAMINDA ŞEKİLLENEN
KAHRAMAN ALGISI**

Dr. Aybige BAŞEĞMEZ ÇETİN*

ÖZ

Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinde “bayrak şairi” olarak tanınan Arif Nihat Asya, şiir sayısı ve şiirlerinin niteliği ile dikkat çeken şairlerdendir. Türk şiirinde milliyetçilik akımıyla etkili olmaya başlayan millî romantik duygu tarzını 1970’li yıllara kadar sürdüren Arif Nihat Asya, kaleme aldığı şiirlerde bu eğilimle hem dinî hem de millî bakış açısını, tarihin en eski zamanlarından beri devam eden kesintisiz bir bütün olarak yansıtmaktadır. Bu doğrultuda alp tipi ve gazi tipine yer vererek Bilge Kağan’dan Fatih Sultan Mehmet’e hatta Cumhuriyet dönemine kadar uzanan geniş bir tarihin kahramanlarını, ayrıca toplumsal hafızada yer alan anlatı kahramanlarını şiirlerine taşımaktadır. Şiirlerindeki dinî duyarlılık çerçevesinde ise peygamberler, sahabeler ve kendisinin de müridi olduğu Mevlâna ve Mevlevî tarikatı olmak üzere dinî açıdan ön plana çıkan kahramanları ele almaktadır. Veli tipinin örnekleri olarak değerlendirilmeye müsait olan bu kahramanların, şiirlerde bir rehber olarak sunulduğu görülmektedir. Ayrıca Arif Nihat Asya’nın, şiirlerinde genellikle önemli dinî ve millî kahramanların ailelerindeki kadınlara ve anlatılarda yer alan kadın kahramanlara yine millî romantik duygu tarzı bağlamında yer verdiği dikkat çekmektedir. Bu açıdan hem anlatı kahramanlarının hem de toplumun zor zamanlarında ortaya çıkarak kahramanlıkları ile kurtarıcı, rehber olan tanınmış kişilerin, Arif Nihat Asya şiirlerinin merkezinde yer aldığı görülmektedir. Bu çalışmada Asya’nın şiirlerinde millî romantik duygu tarzı ile şekillenen ve farklı yönleri ile ön plana çıkarılan kahramanlar üzerinde durularak şiirlerdeki kahraman algısı ele alınmaktadır. Aynı zamanda kahraman algısının, şairin şiirlerinde mevcut olan Anadolu coğrafyasına duyulan ilgi, maziye duyulan özlem ve geçmişi hâlde devam ettirme isteği gibi eğilimlerle ilişkisi değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kahraman, Millî Romantik Duygu Tarzı, Arif Nihat Asya, Tip Tahlili.

**THE PERCEPTION OF HERO SHAPED WITHIN THE CONTEXT OF THE NATIONAL ROMANTIC
PERCEPTION STYLE IN THE POEMS OF ARİF NİHAT ASYA**

ABSTRACT

Arif Nihat Asya, known as the "poet of flag" in Turkish poetry in the Republican period, has been one of the poets standing out with the number and quality of their poems. Arif Nihat Asya, who continued the national romantic perception style, which started to be effective with the movement of nationalism in Turkish poetry, until the 1970s, reflects both religious and national perspectives as a continuous whole that has been going on since the earliest times of history, with this tendency in his poems. Accordingly, he incorporates the heroes of a wide history ranging from Bilge Qaghan to Mehmed the Conqueror and even to the Republican era, and also narrative heroes in social memory into his poems by including alp (brave) type and gazi (ghazi) type. Within the scope of religious sensitivity in his poems, the poet deals with religiously prominent heroes, including the prophets, the companions, and the Mevlâna and Mevlevî Order, of which he was a follower. It is observed that these heroes, which can be considered examples of the veli (saint) type, are presented as a guide in the poems. Furthermore, it is remarkable that women in the families of important religious and national heroes and heroines in the narratives are generally included in the poems of Arif Nihat Asya

* Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi/ Manyas Meslek Yüksekokulu, acetin@bandirma.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-6852-392X

within the context of the national romantic perception style. In this respect, it is observed that both narrative heroes and the well-known people, who emerged in difficult times of society and were the saviors and guides with their heroism, are at the center of Arif Nihat Asya's poems. This study emphasized the heroes, shaped by the national romantic perception style and featured with their different aspects in the poems of Asya, and discussed the perception of heroes in poems. The relationship of the perception of hero with tendencies, such as the interest in Anatolian geography, the longing for the past and the desire to continue the past, in the poet's poems was also evaluated.

Keywords: Hero, National Romantic Perception Style, Arif Nihat Asya, Type Analysis.

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nda XIX. yüzyıldan itibaren etkili olmaya başlayan milliyetçilik kapsamında belirgin hâle gelen millet düşüncesinin, sanat ve edebiyat eksenine yansıyan yönü olan "millî romantik duygu", tarihin akışı içinde bir milleti millet yaptığını inanılan değerlerin seçilip benimsenmesini hedefleyen bir duyarlılık olarak şekillenmektedir. Edebiyat açısından millî birliğin oluşumu ve korunması için edebiyattan yararlanılması anlamına gelen millî romantik duygu dâhilinde, millî kültürün parçası olarak kabul edilen tarih, şanlı mazi, millî kahramanlar, dinî ve millî coğrafya edebî eserlere taşınmaktadır.

Millî romantik duygu tarzını ele alan isimlerden olan Şerif Aktaş, millî romantik duygu tarzı ile bireyin aklını ve iradesini kullanarak, sosyal ve tarihî tekevvün içinde coşkuyla kendi benini hissetmesi ve ortaya çıkarmasına sebep olan ruh hâlinin kastedildiğini belirtir (2011b: 34). Bu tanım içinde yer alan "tekevvün"ün ne olduğuna da değinen Aktaş, bu kavramı geçmişten beri kopmaz bağlarla bir arada yaşayagelen toplumlarda tarihî zaman içinde şekillenmiş orijinal bir terkip olarak açıklar. Ayrıca bu orijinallik içinde her millete göre birbirinden farklı bir tekevvünün meydana geldiğini de belirterek tekevvünün biricikliğini vurgular (Aktaş 2011b: 32-33). Millî romantik duygu tarzını benzer bir doğrultuda açıklayan Nurullah Çetin ise millî romantik duyarlılığı "bir milletin geçmiş zamanlarda kendi vatanında ortaya koyduğu millî nitelikli motiflerle süslü, büyük mimarî, edebî, folklorik, kültürel, estetik bütün eserlerinin farkına varması şuurudur." (Çetin 2013: 411) ifadeleri ile tanımlar. Bu bakımdan sanatçı öznenin kendi bireysel beninin ötesine geçerek içinde yaşadığı, millet şuru ile birbirine bağlanmış toplumun farkına varması ve "biz" şuuruna ulaşması, bunun sayesinde de "bizi" inşa eden değerlerin neler olduğunu idrak ederek eserlerine taşınması bilinci, millî romantik duygu olarak değerlendirilmektedir. Bu duyarlılık çerçevesinde toplumun hafızasında yer alan millî kültür unsurları yorumlanarak, yüceltilerek örnek ve rehber konumuna getirilmektedir. Millî bir duyarlılıkla şekillenen edebiyat algısına farklı bir cepheden bakan Jusdanis ise millî edebiyatı ve onunla ilgili her türlü duyarlılığı "seçme" ve "ayıklama" işlemi bağlamında ele almaktadır. Buna göre özellikle kendisinin üzerinde durduğu Yunan edebiyatı gibi modernliğe gecikmiş milletlerin edebiyatlarındaki millî duyarlılığı bir tür telafi olarak algılar (Jusdanis 1998: 226) ve edebiyatın bireylere millî birlik ve dayanışma duygusu vermedeki araçsal görevi üzerinde durur. Ayrıca işlevsel hâle gelen edebiyatın, gecikmiş modernleşme yaşayan toplumların kendilerini siyasal haklarından mahrum bırakılmış hissettikleri zamanlarda, toplumun güç kazanması için yardımcı olduğunu belirtir. Jusdanis, edebiyatın daha çok bir araç veya orkestrasyon

hâline gelmesi üzerinde dursa da bunun millî kültür ve milletleşme sürecindeki önemli tesirine ışık tutmaktadır.

Sesten, anlama pek çok açıdan farklı tezahürler meydana getiren millî romantik duyuş tarzı çerçevesinde kaleme alınan eserlerde tarih, coğrafya gibi unsurlar, sadece dekor olarak yer bulabildiği gibi bazı sanatçılar tarafından çok daha ötelere taşınarak tarihin yeniden canlandırılmasına ve geçmişin hâlde yaşatılmasına hizmet etmektedir. Türk edebiyatı içinde bu yönüyle ön plana çıkan isimlerden olan Arif Nihat Asya, şairliğinin yanı sıra Türk- İslam düşüncesini nesirlerine, düşünce yazılarına da yansıtan bir mütefekkir ve aksiyon insanı olarak ünlenmiştir. Yazdığı şiir sayısı da zirve isimlerden biri olan Asya, sadece ünlü “Bayrak” şiirinde değil, genel olarak bütün şiirlerinde Türk- İslam sentezini omurga hâline getirmiştir. Bu eğilim ile Türk- İslam tarihinden ve tasavvufi birikimden yoğun bir şekilde beslenen Arif Nihat Asya, şiirlerinde büyük bir öneme sahip bu birbiriyle iç içe gelişen bellek alanlarına yaslanmaktadır. Arif Nihat Asya’nın geçmiş ve hâli birleştiren tutumunun Türk edebiyatındaki en başarılı örneklerini, Asya’nın bu açıdan sıklıkla benzetildiği Yahya Kemal Beyatlı’da gözlemlemek mümkündür. Aktaş’a göre Yahya Kemal Beyatlı, şiirlerinde oluşturmaya başardığı “kolektif millî ruh” sayesinde “Süleymaniye’de Bayram Sabahı” gibi pek çok şiirinde Türk tarihini, insan zenginliğini coğrafyasıyla birlikte bir bütün olarak hissettirmeyi başarmış, an ve geçmiş arasındaki perdeyi ortadan kaldırma konusunda Türk edebiyatının en dikkat çekici eserlerini meydana getirmiştir (Aktaş, 2011b: 71). Mehmet Narlı da Yahya Kemal Beyatlı’nın millî ruhu, coğrafya, bu coğrafyada birlikte yaşayan insanlar ve geçmişle kurulan bir terkip olarak algıladığını belirterek Yahya Kemal’den bahsederken “İnsan ruhunu tatmin eden şey ahenktir; ahenk ise sadece sanat, kültür, coğrafya ve ırkın terkibinden doğmaktadır.” ifadelerine yer verir (Narlı 2007: 164). Coğrafyaya bağlı ve geçmişle hâlin iç içe geçmesiyle görünür hâle gelen millî romantik eğilim açısından her iki şairin benzerliğine de değinen Şerif Aktaş, Asya için memleket, “tarihî zaman içinde kazanılmış değer, yaşanmış insani başarılarla, üzerinde yaşayan insanla bütünleşen coğrafyadır.” (Aktaş, 2011a: 272) diyerek Asya şiirlerinde tarihî zaman ve bu zaman içinde yaşayan insanlar ve coğrafyanın ön planda olduğunu belirtir. Aktaş, Arif Nihat Asya ve Yahya Kemal Beyatlı’nın ortak özelliklerinin bu noktada belirlediğini ekleyerek “Mekânı vatan yapan eserlerden hareketle geçmişî hâle taşıma ve yorumlama, kolektif olanı sezdirme gayreti edebiyatımızda Yahya Kemal ile en güzel eserlerini vermiştir. Aynı duyuş tarzını Arif Nihat’ta büyük bir heyecan ve başarıyla varlığını sürdürdüğünü söylemek hiç de hata olmaz.” (Aktaş, 2011a: 272) demektedir. Arif Nihat Asya ve Yahya Kemal’in şiirlerinde bu açıdan kurulan benzerlik üzerinde duran Sadettin Yıldız da Asya’nın vatan fikrinin hem coğrafi bir temelle “yurt” gerçeğine hem de tarihî bir perspektifle “mazi”ye yöneldiğini belirtir. Bu iki eğilimin, onun şiirindeki “devam fikrinden” kaynaklandığını tespit eden Yıldız, Arif Nihat Asya’daki bu yönelişin Yahya Kemal Beyatlı ile paralellik gösterdiğini vurgular ve “O, tarihin -kahramanlarıyla birlikte- kesintisiz aktığı kanaatindedir.” (Yıldız, 2006: 246) ifadeleriyle Asya’nın şiirlerinin omurgasını tespit eder. Bu açıdan Asya’nın şiiri için anahtar kavramlar olarak şekillenen yurt/memleket, millî coğrafya/mekân, millî tarih gibi unsurlar ve bu unsurların hepsi ile özdeşleşen kahramanların önemine dikkat çeker. Asya’ya göre Türk ve İslam tarihi içinde önemli başarılar sağlayan, millete rehberlik yapan ve kişilikleri ile toplumun belleğinde yer alan bütün kahramanlar,

coğrafyayla ve mekânla özdeşleşir. Bu bakımdan mekân ve o mekâna anlam katan kahramanların arasında bir ilişki olduğu ve her iki unsurun hem birlikte hem de ayrı ayrı Asya şiiri için göz ardı edilemez bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Bu açıdan mekân ve kişiler arasındaki ilişki akla gelmektedir. Mehmet Narlı, *Şiir ve Mekân* isimli çalışmasında mekânların farklı kimliklerin oluşmasındaki önemi üzerinde durur ve bu açıdan bakıldığında, insanların yaşantılarının tesirlerinin mekânın belleğinde yer aldığını ve bu mekânların, bilinçli- bilinçsiz olarak hafızanın arketipleri olarak yaşadıklarını belirtir (Narlı, 2007: 30). Bu görüş bağlamında mekân ve coğrafyanın kişiler ile özdeşleşmesinin kaçınılmaz olduğu anlaşılmaktadır. Beyatlı'nın şiirlerinde özellikle İstanbul'a yüklediği bu vazifenin, Asya'nın şiirinde Edirne, Adana, Konya gibi şehirler üzerinden Anadolu coğrafyasına yayıldığını söylemek mümkündür. Asya'nın, coğrafyaya önem veren bu tesirle birlikte özellikle tarihî kahramanlara ve anlatı kahramanlarına verdiği önemi birleştirerek şiirlerine taşıdığı görülmektedir.

Arif Nihat Asya şiirlerinde kahramanların önemini tam olarak değerlendirebilmek için kahraman ve edebiyat dâhilinde kahramana gösterilen ilgi üzerinde de durmak gerekmektedir. TDK'ya göre "kahraman" kelimesinin sözlük anlamı; "1. Savaşta veya tehlikeli bir durumda yararlılık gösteren (kimse) alp, yiğit; 2. Bir olayda önemli yeri olan kimse 3. Roman, hikâye, tiyatro ve edebiyat türlerinde en önemli kişi..."dir (<https://sozluk.gov.tr/> son erişim:15.04.2022). Bu bilgiye göre kahraman kelimesinin üç anlamı bulunmaktadır. Biri savaş vb. toplumsal zorlukların olduğu zamanlarda yararlılık gösteren gerçek hayatta yaşamış kişi, diğeri yine gerçek hayatta yer alan olaylardaki kişiler, üçüncü olaraksa fiktif düzeyde ortaya çıkan anlatı kişileridir. Otto Rank, psikanalitik bağlamda bir yorumlama ile "Aslında kahramanın mükemmelliklerle kolektif ego olarak yorumlanması gerektiğini belirtir" (Rank 2016: 81). Mitlerin özelliklerini ele alan Eliade gerçek öykü ve yalancı öykü tanımı kapsamında kahramanın da tanımını yaparak gerçek öykü olarak adlandırılan mitlerde, kişilerin Tanrı ve gerçeküstü canlılar, yalancı öykü olan masallarda ve fabllarda ise olağanüstü kahramanlar ve hayvanların olduğunu belirtir. Bu bağlamda olağanüstü canlılar dışındaki kahramanın tanımını yaparken "[B]u kahraman, kendi halinde bir aileden gelen genç bir adamdır, halkını canavarların elinden, kıtlıktan ya da daha başka belalardan kurtararak, soylu ve yardımseverlik dolu başarılar sağlayarak kendi insanların kurtarıcısı olmuştur." (Eliade, 200: 18) diyerek millî kahraman tanımına da yer verir. *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu* isimli çalışmasında kahramanın kim olduğu ve nitelikleri üzerinde duran Campbell ise "...[K]ahraman, yerel ve kişisel tarihsel sınırlamalarla çatışarak onları aşmış ve genel geçerliği olan, olağan insani biçimlere ulaşmış olan kadın ya da erkektir." ifadeleriyle kahramanın tanımını yapar. Bu kahramanın fonksiyonlarına da değinen Campbell, üstün yeteneklerle donanmış olan kahramanın, gücünü mevcut toplumun bozulan değerlerinden değil, tam tersi toplumun yeniden doğduğu kaynaklardan aldığını ifade eder (Campbell, 2010: 31) ve kahramanın bir yol gösterici olarak kabul edildiğini vurgular. Geçmişten, maziden gelen kuvveti, zorluklardan çıkabilme kabiliyetini temsil eden kahramanların, geçmişteki etkilerini bugünde nasıl devam ettirdikleri de önemlidir. Kendi çağında ve mekânında kıymetli başarıları ile toplum hafızasına kazınan bu kişiler, günümüz problemleri ve ortamı için de görev taşır. Daha çoğaltılabilecek olan kahraman tanımlarının hem gerçek kişileri hem de kurgusal boyutta yer alan kişileri kapsadığı anlaşılmaktadır. Gerçek hayatta toplumun

zor zamanlarında ortaya çıkan kahramanların da fiktif yapıda yer aldığı bilinen bir gerçektir. Bu kahramanların, edebî eserde sanatsal bir bakış açısıyla yorumlanarak ele alındıkları ve fiktif düzeyin kişileri hâline dönüştürdükleri fark edilmektedir.

Millî düşünce bağlamında toplumun belleğinde önem kazanan hemen herkesçe bilinen kahramanlardan yararlanılması hem geçmişin hatırlatılması hem de topluma rehber gösterilmesi açısından önemli bir pozisyona sahiptir. Millî bir birlikten bahsetmek için “tarihî bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihî belleği, kitlevi bir kamu kültürünü, ortak ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri” (Smith, 2010: 32) paylaşmak gerekmektedir. Bu bakımdan bir köken oluşturacak bir soy miti olmadan etnik toplumların devamlılıklarını sürdürmesi son derece güçtür (Smith, 2010: 43-44). Millî kahramanın değeri de bu noktada ortaya çıkmaktadır. Toplumsal hafızada yer alan kahramanlar, edebiyat aracılığı ile hatırlatılarak ve millî romantik duyuşla yorumlanarak millî şuur için taşıyıcı hâline dönüşürler. Türk edebiyatı açısından bakıldığında Tanzimat döneminde anlatı kahramanları aracılığı ile millî kimlik inşa edilmeye çalışıldığını, hatta daha sonra millî edebiyat dönemindeki kimlik algısına da bu dönemde zemin hazırlandığını belirten Selami Alan, roman ve tiyatrolardaki kahramanları millî edebiyatın öncü kahramanları olarak görür (Alan, 2011: 427). Millî edebiyat şiiri içinde kahramanların ele alınışı üzerinde duran Fatih Kanter ise “Varlığını sürdürmek isteyen birey ya da toplumun tarihsellik sürecini etkileyen olayların, toplumsal bellek tarafından çoğu kez ‘seçilmiş’ ya da ‘kutsanmış’ olduğuna inanılan mitik kahramanlar aracılığıyla sonlandırılacağına inanılır. İnsanlık tarihinde güç ve bilgelik ile bütünleşen ‘kahramanlık mitos’larının temelinde de bu düşünce yatar.” (Kanter, 2014: 120) ifadeleriyle kahramanların önemine değinir. Ayrıca toplumsal bellekte yer edinen tarihî kahramanların şimdinin kaotik atmosferine “referans bireyler” olarak sunulduklarını vurgular (Kanter, 2014: 121). Bu açıdan kahramanın, toplum tarafından kabul edilmesi istenen değerlerin temsilcisi konumunda yer aldığını belirtir.

Bu çalışmada Arif Nihat Asya'nın şiirlerinde yer alan kahramanların fonksiyonları üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda şairin sıkı sıkıya bağlı olduğu millî romantik duyuşun, kahramanlar üzerinden aktarımı üç başlık altında ele alınacaktır.

Millî Kahramanlar ve Millî Anlatı Kahramanları

Arif Nihat Asya, şiirlerinde hem tarihin bir parçası olan kahramanlara hem de anlatı kahramanlarına özel bir önem vermektedir. Türk tarihi içinde toplumun hafızasında yer edinen anlatı kahramanları ve başarıları ile unutulmayan tarihi kahramanlar, Asya'nın şiirlerinde birer örnek kişi ve rehber konumunda yer almaktadır. Türk tarihinin en eski dönemlerinden başlayarak tarih kitaplarından ve çeşitli anlatılardan aktararak toplumsal hafızada yer alan tarihî kahramanlar ve anlatı kahramanları, millî romantik duyarlılık bağlamında yeniden canlandırılır. Bunun yanı sıra Asya şiirlerinde önemli bir yer tutan kişi-mekân ilişkisi bağlamında kahramanlar; Anadolu şehirleriyle, türbelerle, kasabalarla ilişkilendirilerek ele alınmakta, böylelikle bellek mekânları ile kişiler arasında bir irtibat oluşturulmaktadır. Asya'daki bu eğilimi, Narlı'nın 1923-1950 arası Türk şiiri için genel olarak ifade ettiği yorumu bağlamında değerlendirmek mümkündür. Bu yoruma göre dönemdeki şiirlerde Anadolu, şairi etkileyen, biçimlendiren mekân olmaktan ziyade, millî ideolojinin duyarlılık alanı olarak yansımıştır (Narlı, 2007: 159). Daha sonraki bir dönemde kaleme alınsa da Asya

şairlerinin Narlı'nın genel olarak söylediği bu eğilime uyduğu, Asya şiirlerindeki geniş Anadolu coğrafyasının millî romantik bir duyuşu devam ettirme ve canlandırma arzusu ile yer aldığı görülmektedir. Mekânla özdeşleşen kahramanlar da aynı doğrultuda millî ideoloji ve millî romantik duyuş tarzının taşıyıcıları hâline gelmektedirler.

Asya'nın şiirlerinde genellikle ele alınan tarihî kahramanın adı verilmekte böylelikle doğrudan toplumsal hafızadaki kahramanlar üzerinde durulmaktadır. Buna karşın Asya'nın kişi adlarını vermeden kahramanlık olgusuna değindiği şiirleri de bulunmaktadır. Geçmişin güzelliğine övgü ve maziye dönüş eğilimi içinde yazılan bu şiirlerde kahramanların adı yer alsa da almasa da genel olarak Türk tarihi ve edebî geleneği içinde kahramana atfedilen özelliklerden yola çıkılması önemlidir. Bu bakımdan Asya'nın, İslamiyet öncesi "alp tipi", İslamiyet sonra ise "gazi tipi" ile özdeşleşen bir kahramanlık anlayışına özlem duyduğu dikkat çeker. Tip tahlilleri çerçevesinde "alp tipi" ve "gazi tipi" üzerinde duran Mehmet Kaplan'a göre "gazi tipi de alp tipi gibi dünyayı fethetmeyi gaye edinen bir kahramandır. İslamiyet onun savaşına yüce bir mânâ ve zengin bir muhteva verir." (Kaplan, 1985: 112). Bu bakımdan gazi tipi de alp tipinin devamı olmaktadır. Mehmet Yardımcı da destanlarda görülen tiplerden bahsederken alp tipinin özelliklerine değinerek kişilikleri ve davranışları ile bir ülkünün peşinde olan alplerin, kişisel tutkuların üstünde topluma mal olmuş kişiler olduklarını ifade eder. Ayrıca alplerin, bu bakımdan erlik duygusu ve değerleri ile bütünleşen tipler olduğunu ve onların halkın öz gücünün temsilcileri olması bakımından dikkat çektiğini söyler. Yardımcı da Kaplan gibi bu tipin, İslamiyet'ten sonra benzer bir şekilde devam ettiğini ifade ederek Fuad Köprülü'nün de İslamiyet tesirinde gelişen alp tipini alp-gazi olarak isimlendirdiğine değinir ve kendisi de bu tipi "alp-eren" olarak adlandırır (Yardımcı, 2007: 50). İslamiyeti ve Türklüğü ayrılmaz bir bütün olarak gören Asya'nın şiirlerinde de gazi, alp-eren tipi öne çıkarılır. Asya'ya göre kahramanlığın tanımı ve mahiyetini tespit eden şiirlerden biri olan "Destan" onun şiirlerinde gazi tipine verilen önemi yansıması bakımından önemlidir:

"O zaferler getiren atların
Nalları altındanmış;
Gidişleri akına,
Gelişleri akındanmış

Yolları eline dolayan;
Beldeler, ülkeler avlayan
Süvariler varmış ki,
Oğuz, Bilge, Süleyman'mış." (Asya 2016a: 9)

İlk dördlükte kahramanlar, "zafer getiren atların" üzerinde konumlandırılır. Kahramanların yönü belirtilen dördlükte kahramanların hep akın üzere olduğu "Gidişleri akına,/Gelişleri akındanmış" mısralarıyla verilir. İlk dördlükte İslamiyet'ten sonra Türkler için önemli olan "gaza" anlayışının kahramanlıkla özdeşleştiği görülmekteyken ikinci dördlükte gaza anlayışı ile "ülkeler avlayan süvariler" in kimler olduğu üzerinde durulur. "Oğuz, Bilge, Süleyman" denilerek Türk tarihinin yüzlerce yıllık serüveni içinde farklı dönemlere damgalarını vuran liderlerinin isimleri topluma örnek olarak sayılır. Gazi tipinin ön plana çıktığı şiirlerde yer alan tarihî kişilerin nasıl ele alındığı üzerinde duran Mehmet Kaplan, menşei binlerce yıl öncesine kadar giden Oğuz Kağan Destanı, tarihî bir şahsiyete tekabül etse bile halkın belleğinde efsanevî bir şekil aldığını belirtir. Buna

karşın Alparslan, Fatih Sultan Mehmet, Kanunî Sultan Süleyman, Yavuz Sultan Selim gibi yaptıkları tarihî vesikalarla bilinen gerçek şahsiyetlerle ilgili eserleri okurken gerçekle efsanenin birbirine karıştığı izleniminin doğduğunu belirtir (Kaplan, 1985: 112). Asya'nın şiirinde de aynı şekilde efsane ile gerçeğin iç içe geçtiği görülür, hatta "Destan" şiirinin sonraki mısralarında efsane ve gerçek arasındaki sınır giderek kaybolur:

"Gönül vermişler aya;
Hükmetmişler toprağa, suya...
Tanrı'yla akrabalıkları
Yakındanmış.
Zembereğini kuran
Onlarmış bu dünyanın...
Onlar ki kurt doğuran
Obaların kanındanmış (...)" (Asya, 2016a:10)

İlk dörtlükte "Tanrı'yla akrabalıkları/ Yakındanmış" dizeleri ile bu kahramanların ilahî özellikler bile taşıdığı ima edilen şiirde, dünya düzenini kurmak, dünyayı yönetmek de bu kahramanların görevi olarak görülmektedir. Campbell'a göre kahramanın görevleri babayı, tiranı, vb. yenmek, direnmek ve evreni besleyecek olan yaşamsal enerji ile buluşmaktır (Campbell, 2010: 384). Asya'nın şiirindeki kahramanların da kimlerle mücadele ettiği belirtilmemekle birlikte, kahramanların düşmanlarını yenmeleri ve dünyanın düzenini kurmaları, Campbell'ın ifade ettiği kahramanların görevleri ile özdeşleşmekte şiirdeki kahramanlar, "dünyanın zembereğini kur"arak bu dünyanın yaşamsal enerjisini sağlamaktadır.

"Onlar", "Ağıt" ve "Bayrak" gibi şiirlerinde Türk tarihinin en eski dönemlerini kendi milliyetçilik anlayışı içine aldığı görülen Asya, bu dönemdeki gazi tipi kahramanlık anlayışına bir yandan özlemini belirtmekteyken bir yandan da bu anlayışın devam ettiğini şiirlerinde yansıtır. "Onlar"da "Nerde o yiğitler ki gür/ Sesleri ülkeyi bürür,/ 'Yürü' dese dağlar yürür,/ 'Dur' dese kalbler durururdu?" (Asya, 2016a: 13) mısraları ile geçmişte kalan gazi tipi kahramanlık algısına değinilir. Eski yiğitlerin kudreti ve bu yiğitlerin geçmişte kalmasından duyulan üzüntü de hissettirilerek maziye duyulan hasret şiire taşınır. Şiirin devamında ise mazi ve hâlin birbiri ile birleştiği, aralarındaki mesafenin silindiği görülür: "Benim, dedemle yanyana/ Yazılı kalacak adım.../ Yıldızların söneceği/ Güne yıldızlar sakladım." (Asya, 2016a:14) ifadelerinin yer aldığı mısralarda geçmişte temsil eden "dede"lerle hâli temsil eden "ben" in yan yana yer alması geçmişle olan uzaklığı ortadan kaldırmakta, bugün de geçmişteki gazi tipi kahramanlığa yönelim gösterilmektedir. "Ağıt" şiirinde ise Türk ve İslam tarihi boyunca Türklerin ve Müslümanların yurt edindiği coğrafya ele alınarak "Semerkant, Meraga, Akülke, Aral, Caber" gibi yerlerin bugün Türklerin elinde olmamasından duyulan üzüntü ile maziye duyulan özlem yansıtılır. Şiirde "Şu yakın suların/ Kolu neden bükülmez?/ Fırat niçin, Dicle niçin, Aras niçin/ Benden doğar, bana dökülmez?" (Asya, 2016a:16) denilerek gaza anlayışı da canlandırılmak istenir. Böylece bu ruhla yapılacak akınlar için bir hedef gösterilerek gaza ruhunun geçmişten günümüze taşınma arzusu dikkat çeker. Arif Nihat Asya'nın en bilinen şiirlerinden biri olan "Bayrak" şiirinde de yine gaza için hedef gösterilir. Bu bağlamda "bayrak", şiirde gaza ruhu için bir çeşit sembol olarak kullanılarak "Tarihim, şerefim, şiirim, herşeyim;/ Yer yüzünde yer beğen/ Nereye dikilmek istersen/ Söyle, seni oraya dikeyim!" (Asya, 2016a: 25) mısralarına yer verilir.

Asya'nın şiirlerinde, Türk tarihinin farklı evreleri ön plana çıkarılmaktadır. Bu bağlamda şiirlerde İslamiyet sonrası Türk fetihlerine, gaza anlayışı ile ortaya çıkan gazi tipine yer verilse de yukarıdaki şiirde de görüldüğü gibi İslamiyet öncesi Türk tarihine ve alp tipine büyük bir önem verildiği görülür. "Hiyongnu'lar" isimli şiirde, Türk tarihinin bilinen en eski evresine yönelen Asya, Hunlardan ve onların kahramanlıklarından bahseder: "Sizi ben, hangi cedde benzeteyim?/ Diye sormaktadır gün, ordulara../ Bunu târih duyup, diyor: 'eski/ 'Hiyongnu'lara!" (Asya, 2015b: 102). Ebced ile yazılan şiirde 1453 tarihi işaret edilmektedir. Bu açıdan şiirde "sizi" denilerek seslenen orduların, İstanbul'u fetheden ordular olduğu anlaşılmaktadır. İstanbul'u fetheden bu orduları kime benzeteceğine karar veremeyen şiirsel özneye cevap veren tarih, onları "Hiyongnu'lara" yani Hunlara benzeterek Türk tarihinde iki ordu arasındaki yüzlerce yılı bir cümlede siler ve böylelikle Türk tarihini bir bütün olarak ele alır. Asya'nın Hunlardan bahsettiği başka bir şiiri de "Devler" adını taşımaktadır:

"Sarsarak köprüleri
Devler geçti bu yollardan:
Dudaklarında Hun Türküleri.

Tulgalı başbuğlar
Ve rüzgârda
Bayraklar, uğultular, tuğlar..." (Asya 2016a: 11).

Yukarıdaki dizelerde akına giden ordular "Devler" denilerek yüceltilmektedir. Bu ordularla ilgili "Dudaklarında Hun Türküleri" ve "tulga, başbuğlar" gibi ifadelerden hareketle orduların Hun ordusu olduğu anlaşılmaktadır. Şiirin devamında bu dev ordunun artık ortada olmadığı üzerinde durularak "Bir dünya doldu boşaldı(...)/ Yazık ki adları, destanlardan/ Masallara kaldı!" (Asya 2016a: 11) gibi mısralarla mazide kalan, özlem duyulan bir dönem ele alınır. Fakat bu geçmişin, tam olarak bitmiş, uzaklarda kalmış bir geçmiş olmadığı fikri de şiirde yer bulur:

"Sağa, sola, ileri...
Devler geçti bu yollardan,
Kaldı ayak sesleri..

Hâlâ nabızlar atıyor:
Şu çamlı, meşeli dağların
Altında devler yatıyor." (Asya, 2016a: 12)

Yukarıda yer verilen "Kaldı ayak sesleri", "Hâlâ nabızları atıyor" gibi dizelerle geçmişin kopmaz bağlarla devam ettiği görüşü şiire yansır. Böylelikle mazinin hâlde de devam ettiği üzerinde duran Asya, Türk tarihini millî romantik bir duyuşla birbirine bağlayarak organik bir bütün olarak kabul eder.

Arif Nihat Asya, Hunların yanı sıra "Fatihler Ölmez" başlığı ile Türk tarihinin fatihlerini saydığı şiirlerinde "Kuruluş", "Fethe Doğru", "Fâtih", "Fetih Düğünü", "Fâtih ve İstanbul", "Fâtih'in Vefâtı", "Fâtih'ten Sonra", "Fâtih'in Torunları" gibi alt başlıklar altında Malazgirt'ten başlayarak Türk tarihi üzerinde durur. Bu uzun süreç içinde gaza ruhu ile fetihden fethe koşan gazi tipinin izleri görülür. Asya, millî romantik duyuş tarzıyla şiirlerine taşıdığı geçmişin hâlde yaşamasını ve kolektif bilinci "Fatihler Ölmez" in ilk şiirinde yansıtır: "Bizden düne doğru bir geniş cadde gider;/ Vâdîde gider, dağda gider, düzde gider.../ Sen geçmiş bil, bilme! Bizim Ebcedimiz/ Ey yolcum, "Eb"den geçerek

“Cedd”e gider! (Asya, 2015b: 17) mısralarında Asya, hâl ve geçmiş arasında bir zaman çizgisi oluşturur. Şu anın anlaşılıp değerlendirilebilmesi için geçmişin önemi üzerinde durur. Bu açıdan Asya şiirlerinde geçmişin sadece özlenen, arkasından yas tutulan bir mazi olmadığı görülür. Asya’ya göre geçmiş, şu anın anlaşılması için bir aracı hâline dönüşür. Geçmiş ve hâl, sadece kolektif ruhun farklı yansımalarını oluşturması açısından önemlidir. Organik bir bütün arz eden bu zaman algısı içinde toplumun hafızasında yer alan kahramanlar, kişiler, olaylar ve mekânların hepsi değer kazanır ve millî bütünlüğe hizmet eder.

“Fatihler Ölmez”in “Kuruluş” bölümünde Malazgirt kahramanı, 1071’de Türkleri Anadolu’da kalıcı hâle getiren Alparslan, resmî tarih anlayışına uygun olarak büyük bir komutan ve lider olarak anılır. Asya’nın Malazgirt savaşını anlattığı şiirlerinin içinde “Öz Oğul” doğrudan Alparslan’ın kahramanlığını öven şiirlerdendir: “Duydum: derinde kalmış bir eski sayfadan Hun/ Târîhi, der ki: ‘Ey Türk Alparslan, öz oğlun!’” (Asya, 2015b: 22) dizeleriyle Türk tarihinin derinlerinde kalmış kahramanı Alparslan, bu milletin öz oğlu sayılarak yüceltilir. “Kitab” isimli şiirde de yine Alparslan üzerinde benzer bir şekilde durulmaktadır: “Der Malazgird: ‘Oku dikkatle onu./ Ey ovamdan geçecek yolcu yarın:/ Sana hanlar hanı Alp Arslan’ı/ Kitabım, anlatsın!’” (Asya, 2015b: 27) dizeleriyle Malazgirt ovasının ağızından kaleme alınan şiirde, Alparslan ve Malazgirt coğrafyasının birleşen kaderi ele alınarak kişi-mekân özdeşleşmesine yer verildiği de görülür. Böylelikle millî coğrafya ve millî kahraman özdeşleştirilmesi yapılarak millî duyarlılık coğrafi ve tarihî bir kökene bağlanır. *Kökler ve Dallar* isimli kitabında da Alparslan hakkında şiirler kaleme alan Arif Nihat Asya, “Alp Arslan I” isimli şiirinde Alparslan’ın bir komutan olarak başarısının yüzyıllarca süren etkisini şiirleştirir: “Kars’ım, Ankara’yım, Van’ım, Bolu’yum.../ Boğazlardan aşan fetih yoluyum:/ Murâdına ermiş Anadoluyum:/ Tanrı, özenerek kurdu yapımı:/ Selçuklu Alp Arslan, açtı kapımı! (...)” (Asya, 2015a: 97) mısralarında şiirsel benin, kendisini “Kars’ım, Ankara’yım, Van’ım, Bolu’yum”, “Anadoluyum” ifadeleriyle Anadolu ve Anadolu’nun farklı şehirleriyle özdeşleştirerek tanıtması coğrafyaya özel bir ilgiyi yansıtmaktadır. Millî romantik duyarlılık çerçevesinde kendisini vatanıyla özdeşleştiren millî duyarlılığı yansıtan bu mısralardan sonra vatanla kurulan bu aidiyetin kimin sayesinde gerçekleştiği sorusu “Tanrı, özenerek kurdu yapımı:/ Selçuklu Alp Arslan, açtı kapımı!” mısralarına yer verilerek cevaplanır ve Alparslan, kurucu ata olarak işaret edilir. “Alp Arslan II” isimli şiirde de Alparslan’a yönelik bakış açısı devam ettirilmektedir:

“Torunlarım dört yana, kol kol, gitsin:
Malazgird’den İstanbul’a yol gitsin!
Gelip sana çarpan gücü, yavaştan
Anlamazda, haritadan sil, gitsin!
Şehidlerim, Tanrı’ya al al, gitsin,
Yaralıma su verene bal gitsin!” (Asya, 2015b: 105)

Yukarıda Alparslan’ın ağızından kaleme alınan mısralarda “Torunlarım dört yana, kol kol, gitsin” denilerek Alparslan, yine kurucu ata olarak kabul edilir. Gaza ruhunu yücelten mısralarla gazi tipi kahramanlığın övülmesi şiirin ilk mısraından itibaren dikkat çeker. İkinci mısradan da Malazgirt ve İstanbul arasında ilişki kurularak Anadolu’daki Türk tarihinin seyrine ve bu seyrin organik bir şekilde birbiri ile bağlantılı olduğuna değinilir.

Arif Nihat Asya'nın şiirlerinde en çok ismi zikredilen millî kahramanlar, Osmanlı hükümdarlarıdır. "Osman Oğulları" ve "Sülale" gibi şiirlerde Osmanlı Hanedanlığına olan derin hürmetini belirten Asya'nın, özellikle yukarıda da bahsedildiği gibi Fatih Sultan Mehmet'e olan hayranlığını şiirlerine taşıdığı görülür. "Ertuğrul" ve "Orhan Gazi" gibi şiirlerinde ise Fatih Sultan Mehmet'ten önceki Osmanlı hükümdarları, Fatih Sultan Mehmet'in fetih müjdesinin taşıyıcıları olarak yansıtılır. Onlar, Fatih Sultan Mehmet'in varlığına hizmet eden araçlar olarak şiirlerde yer bulur. Arif Nihat Asya "Fatihler Ölmez" başlığı altında yer alan "Fatih'in Doğumu", "Hârika Çocuk" gibi şiirlerinde, Fatih'in doğumundan itibaren sıra dışı başarılarla imza atacak bir lider olacağına işaretlerine değinir: "Hemen hemen Mi'râc'da doğan bu nurtopunu/ Edirne, karşıladı büyük mutluluk diye;/ Gaabden biri gelip ona seslenmekteydi/ 'Ey Mehmed, ey Meric'li hârikâ çocuk!' diye." (Asya, 2015b: 35) mısralarında Fatih Sultan Mehmet'in doğumunun İslamiyet için önemli bir tarihte olduğu belirtilerek onun doğumuna bir kutsiyet ve olağanüstülük katılmak istenmektedir. Fatih Sultan Mehmet'in doğumunun, başta Osmanlı'nın başkenti Edirne olmak üzere bütün ülkede büyük bir sevinçle karşılandığı da şiire taşınarak büyük bir kahramanın doğum anı üzerinde durulur. Kahramanın doğumu ve hayatıyla ilgili Campbell, mitlerdeki iki eğilimden bahsetmektedir. İlk eğilimde kahramanın gelişimi çeşitli çilelerden geçerek alçalan insanın dönüşümü şeklinde olurken diğer eğilime göre kahramanın hayatı başından sonuna kadar bir mucizeler geçidi olarak verilmektedir (Campbell, 2010: 348). Asya'nın şiirlerinde Fatih Sultan Mehmet'in, hayatının başından sonuna kadar olağanüstü başarılar gösteren, doğaüstü yardımlar alan bir mitolojik kahramanı hatırlattığı görülmektedir. Türk destanlarında da kahramanın doğuştan pek çok olağanüstü özellikler taşıdığı bilinmektedir. Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan, Dede Korkut'ta Boğaç Han, Manas Destanı'nda ise Semetay olağanüstü özelliklerle daha çocukluklarında kendilerinin ne kadar büyük kahramanlar olacaklarını belli ederler (Yardımcı, 2007: 50-51). Bu bakımdan Fatih'in doğumundan itibaren gelen "gaip"ten gelen sesler ve Hz. Muhammed'in "İstanbul (Konstantiniyye) muhakkak fethedilecektir. Onu fetheden emir ne güzel emirdir. Onu fetheden ordu ne güzel ordudur." (Kulat, 2011: 5) hadisinden gelen dinî vurgu ile Fatih Sultan Mehmet'in çocukluğundan itibaren "Harika çocuk" olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu bağlamda İstanbul'un fethi konusunda da mucizevi, dinî olaylar, sözler Fatih Sultan Mehmet'in fethini destekler ve Fatih'in İstanbul'u fetih ederek kazanacağı başarı da toplumsal bellekte yaşayan Hz. Muhammed'in hadisine dayandırılır. "Hadisin Tebliği" isimli şiirde de bu hadisin inanlar için büyük bir fetih arzusunu uyandırdığı dile getirilir: "Aslında da, naklinde de metnin, şerhin/ Serdârı ve cündîyi yeterken medhin/ Gördük, ey tebliğ ki tebşîri gibi/ Târîhi de sende saklı kalmış Feth'in" (Asya, 2015b: 38) mısralarının yer aldığı şiirle aynı doğrultuda olan "Ya Ben Onu, Ya O Beni..." isimli şiir de Hz. Muhammed'in hadisinin tesirini ve Fatih Sultan Mehmet'in bir kahraman olarak kararlılığını yansıtan sözlerini mısralara taşıması açısından önemlidir: "Tecrübelerle yoğrulmuş ihtiyar vezîr/ Çandarlı söylerken Feth'in müşkillerini;/ O fâtihler Fâtih'i, der "Olmaz olmaz;/ Ya ben Bizans'ı alırım, ya Bizans beni!" (Asya, 2015b: 42). Fatih Sultan Mehmet'in bu sözleri, Fatih Sultan Mehmet'in kararlı kişiliğini ve kendi varlığını İslam peygamberinin hadisini gerçekleştirmek üzere adadığını yansıtır. Hayatını bu zafer uğruna adayın Fâtih'in olağanüstü, sıradan insandan farklı özellikler gösterdiğine değinilen şiirlerden biri de "Muhammed-i Sâni"dir: "Elbet o da herkes gibi bir fânidir;/ Lâkin işi himmet, düşü

râhmânîdir.../ Sen, dersin eğer 'Hangi Muhammed, bu yiğit?'/ Târih, diyecek: 'Muhammed-i Sânidir!' (Asya, 2015b: 61) mısralarının yer aldığı şiirde Fatih'in bütün kahramanlıklarına rağmen fanî olduğu belirtilirken işinin "himmet" yani yardım etmek, emek vermek olduğu ifade edilir. Düşü, yani İstanbul'u fetih etmek ve halkı yönetmek ise "râhmânî", Tanrı'yla ilgili görülerek Fatih'in sadece bu dünya dertleri ile ilgilenen, savaşarak düşman topraklarını işgal etmek isteyen bir liderden öte olduğu hissettirilir. Hem insani hem de tanrısal uğraşların peşinde olan Muhammed'in kim olduğu sorusuna verilen cevap da dikkat çekicidir. Muhammed'in Türkçede tercih edilen hâliyle Mehmet adını kullanan Fatih Sultan Mehmet, Osmanlı tahtındaki ikinci Mehmet'tir. Bu mananın yanında şiirde Mehmet yerine Muhammed isminin tercih edilmesi Fatih Sultan Mehmet'i İslam peygamberi Hz. Muhammed'den sonra ikinci önemli Muhammed/Mehmet olarak konumlandırarak ona dinî bir anlam da vermektedir. "Hakîm" şiirinde de "Yer, gök soruyordu durmadan: 'Fâtih kim?'/ Lâyıktı, eğer, Ay, dese gökten: 'Peykim...'/ Târîh, diyordu: 'Şâir, âlîm, cündî...'/ Hikmetse tamamlayıp demektedir: 'Hakîm'" (Asya, 2015b: 63) mısralarıyla Fatih Sultan Mehmet'in sadece bir savaş kahramanı olmakla kalmadığı üzerinde durulur. Fatih Sultan Mehmet için ay, tarih ve hikmetin ifadelerine yer verilen şiirde "ay", Fatih'i peyki yani ulağı olarak görürken tarihi bilgilerden yararlanarak Avnî mahlasıyla şiirler kaleme alan Fatih Sultan Mehmet'i tarih; "şair, âlim ve asker" olarak görmektedir. Özellikle son mısradaki "hikmet" kelimesinin tasavvuf bağlamındaki anlamı, yani ilahi sırların bilgisi olduğu göz önünde bulundurulduğunda Fatih Sultan Mehmet'in sadece bu dünya değil, ilahi âlemin de sırlarına vakıf olan bir âlim olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Dokuzuncu Osmanlı Padişahı ve ilk Türk İslam halifesi olan Yavuz Sultan Selim de hem Türklüğe hem de İslam'a aynı oranda değer veren Asya için rehber konumundaki tarihî kahramanlardan biridir. "Selim'ler" isimli şiirinde, Yavuz Sultan Selim ve onun gibi kahramanların devrinin kapandığı üzerinde durulur: "Târihin muazzam tâkı altından/ Ağır ve şâhâne geçti Selim'ler,/ Bellerde palalar altın kabzalı,/ İri kavuklarda iri dilimler." (Asya, 2016a:17) ile "geçti" eylemi etrafında toplanan mısralarda tarihi bir sahne canlandırılır. Gazi tipini yaşatan tarihî kahramanların kıyafetleri, silahlarıyla Selim'lerin vakitlerinin geçtiği belirtilir. Bu mısralarla Selim'lerin geçmişte kalışına üzülen şiirsel öznenin tutumu, şiirin devamında da devam ettirilir: "Ağlasın taşlara kapanıp tarih:/ Selim'ler gelir de Yavuz'lar gelmez, /Kağanlar, hakanlar, başbuğlar doğar/Cengiz'ler, Gazi'ler, Oğuz'lar gelmez" (Asya, 2016a: 18) geçmişe özlem ile yazılan bu mısralarda "Selim'ler gelir de Yavuz'lar gelmez" denilerek şiirde sözü edilen Selim'in, I. Selim olduğu açıklanır. Ayrıca Selim'lerin kim olduğu da ele alınır. Bu açıdan Osmanlı tarihinde tahta geçen üç Selim Han hatırlatılarak içlerinde Yavuz Sultan Selim'in yüceliği üzerinde durulur. Buna ek olarak son mısra ile Moğol hükümdarı Cengiz Han, Türk mitolojisine göre Türklerin atası Oğuz Kağan ve ismi açıklanmamasına rağmen Osman Gazi, Ertuğrul Gazi başta olmak üzere Gazi Mustafa Kemal Atatürk'e kadar gazi unvanı ile gaza ruhunu yaşatan bütün Türk önderlerinin geçmişte kaldığı üzüntüyle belirtilir.

Asya, Türkiye'nin kurucusu Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü de şiirlerinde anmıştır. Onun için kaleme aldığı "Türbe" isimli şiirinde hem Atatürk'e duyduğu derin saygıyı hem de kendi Türk-İslam ideolojisi içinde kelimelere verdiği hassasiyeti yansıtmaktadır. Şiirde "Mozolesinde, diyorlar, tören var./ Hayır, ey gaziler gazisi Ata,/ Hayır... senin mozolen yok, türben var!" (Asya, 2015a: 113) mısralarıyla Atatürk'ü

“gaziler gazisi” olarak görerek yücelten Asya, onun bu unvanla sadece bir asker olmadığını gaziliğin İslami bir anlam da taşıdığını hissettirerek onun kabrine Fransızca kökenli “anıt mezar” anlamına gelen mozole (<https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 2022.7.10) kelimesinin yakışmadığını, bu yabancı kelime yerine onun kabrinin Müslümanlar arasında yaygın olarak kullanılan “Genellikle ünlü bir kimse için yaptırılan ve içinde o kimsenin mezarı bulunan yapı” (<https://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi: 2022.7.10) anlamına gelen Arapça kökenli türbe kelimesi ile adlandırılması gerektiğini belirtir.

Arif Nihat Asya, Türk edebiyatının geçmişten günümüze uzanan millî edebî anlatı kahramanlarını da şiirlerine taşımaktadır. Türk edebiyatının XIV-XV. yüzyıllarda anonim olarak kaleme alınan 12 destansı hikâyeden oluşan ünlü eseri *Dede Korkut Kitabı*'nın kahramanı Salur Kazan, Asya şiirlerindeki anlatı kahramanlarından biri olmaktadır. *Dede Korkut Kitabı* boyunca Oğuzların Beyi ve bilge bir kişilik olarak anlatılan Salur Kazan anlatıda bir gün oğlu Uruz'la ava gider ve düşman kuvvetlerinin bu esnada kendilerine saldırması sonucunda babasının sözünü dinlemeyip düşmana saldıran Uruz tutsak düşer (Ergin, 1989:153-167). Arif Nihat Asya, “Salur Kazan” isimli şiirinde, *Dede Korkut Kitabı*'nda “Kazan Bey'in Oğlu Uruz Bey'in Esir Düştüğü Destan” bölümünde yer alan bu destansı hikâyeye gönderme yaparak “Avdan, kişi -böyle-küskün, ürkek mi döner;/ Erlen yatağında -yoksa- bir dek mi döner?/ Ey koç yığitim Salur Kazan, yalnızsın:/ Can parçası oğluyla giden, tek mi döner?”(Asya 2014a: 133) mısralarına yer vermektedir. Bu şiir değerlendirilirken Dede Korkut'un millî edebî anlatı içindeki önemini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Mustafa Necati Sepetçioğlu, eserin millî edebiyat dâhilindeki yerini izah ederken “Yüzde yüz Türktür; Türk gelenek ve görenekleriyle Türk Törelerinin bütün çizgilerini taşır. Türk toplum hayatının yarı yerleşik yarı gezgin, ekseri akıncı yönünü bütün canlılığı ile çizer.” (Sepetçioğlu, 1998:16) diyerek eserin önemini vurgular. Bu açıdan millî ideoloji ve millî romantik duyusu önemseyen Asya'nın, bu bakış açısı ile şiirinde Salur Kazan'ı ve onun macerasını hatırlatması anlam kazanmaktadır.

Asya'nın yer verdiği millî anlatı kahramanlarından biri de Battal Gazi'dir. Türk edebiyatında çok rağbet gören ve toplumsal hafızada da dilden dile anlatılarak büyük bir bellek alanı oluşturan destani bir halk hikayesi olan *Battalnâme*'de VIII. yüzyılda Emevîler'in Bizans'a karşı açtıkları savaşlarda “el-Battal” (kahraman) lakabıyla şöhret kazanmış bir Müslüman Arap emirinin Türkler arasında yayılan kahramanlık menkıbeleri destanlaştırılmaktadır (Ocak, 1992: 206). Asya da Battal Gazi etrafında oluşan bu destani anlatılardan hareketle şiirinde “Her kış, geceler boyunca, Battal Gaazi,/ İmânı ve destanıyla beslerdi bizi.../ Hâlâ bu yüreklerde, bu topraklarda/ Ondandır, eğer yığitliğin varsa izi.” (Asya, 2014b: 133) mısralarını kaleme almıştır. Asya şiirinde, Anadolu'da Türklerin İslam'ı kabul ettikten sonra meydana getirdiği üç büyük destandan biri olarak tanımlanan ve İslam'ın tanıtılıp benimsetilmesindeki en önemli eserlerden biri olarak kabul edilen *Battalnâme*'nin (Sakaoğlu, 1992: 73) toplumsal etki alanına değinerek “her kış, gece boyunca” Battal Gazi'nin maceralarını okuduklarından, dinlediklerinden bahsetmektedir. Bu açıdan her gece yapılan bu ritüeli, hatırlama ve kültürel bellek ilişkisi bağlamında değerlendirmek mümkündür. Çünkü “tekrarlama” ve “yorumlama” hatırlamayı sağlamakta, kültürel bellek ve toplumsal hafıza için anahtar edimler olmaktadır (Assman, 2015:100). Yazılı dönemde, ritüellere ve tekrara dayanan sözlü dönemden farklı şekilde devam eden kültürel bellek,

yorumcuya, anlatıcıya ihtiyaç duymaktadır (Assman, 2015: 100). Şiirde de sürekli tekrarlanan ve anlatıcılar tarafından yorumlanan eser, toplumsal hafızanın devamını sağlamakta ve Arif Nihat Asya'da da bu bakımdan kültürel belleği hatırlatarak canlandırma isteği göze çarpmaktadır. Bu açıdan Asya, söz konusu şiirle kendi milliyetçiliği dâhilinde *Battalnâme*'nin yerini yansıtmakta ve bu hikâyelerin Türk-İslam ideolojisi içerisindeki hatırlatma figürü olarak fonksiyonunu göstermektedir.

Dinî Kahramanlar ve Dinî Anlatı Kahramanları

Türk- İslam mefkuresini eserlerinin ana çekirdeği hâline getiren Arif Nihat Asya, dinî alanda tanınan kahramanlara, İslamiyet'in önemli isimlerine de şiirinde özel bir önem vermiştir. Türk- İslam düşüncesinin Asya'daki tesiri yanında kendisinin de Mevlevî bir şair oluşu, hatta Mevlevîlikte postnişinliğe kadar yükselecek derecede ilerlemiş olması onun şiirlerinde Mevlâna başta olmak üzere tasavvuf dahilinde yer alan önemli isimlere karşı özel bir ilgisinin doğmasına sebep olmaktadır (Başegmez Çetin, 2021: 296).

Türk- İslam mefkuresi açısından bakıldığında kültürel alanın oluşumundaki en önemli etkenlerden birinin din olduğu ve bu sahanın da veliler/evliyalar tarafından temsil edildiği görülmektedir. Hatta Kaplan, Türk-İslam medeniyetini temsil açısından veli tipini, gazi tipinden daha işlevsel bularak velilerin, İslam'ın kutsal değerlerinden uzaklaşan maddi iktidar sahipleri ile her zaman bir zıtlıkta olduğunu, bazen de tam tersi durumlarda iş birliği içinde olduklarını belirtir (Kaplan 1985: 120). Campbell ise din ve ilahi birlik için kendini feda eden mitolojik kahramanı aziz olarak ele almaktadır. Aziz olarak kahramanı babaya gitme örüntüsü çerçevesinde ele alan Campbell, diğer kahramanlık anlatılarından farklı olarak bu gidişin dışavurumsal değil, içsel bir yolculuk olduğunu belirtir (Campbell, 2010: 386). Asya, şiirlerinde genellikle de rubailerinde tasavvuf ehline karşı muhabbetini, saygısını dile getirmektedir. Bununla birlikte Asya, diğer kahramanları ele alırken başvurduğu yöntem devam ederek şiirlerinde velilerin/ evliyaların ilahi yoldaki ilerleyişleri, çileleri üzerinde durmaktansa onları övmek ve Türk- İslam tarihi açısından konumlarını belirlemek üzere şiirine taşımaktadır.

Arif Nihat Asya'nın şiirlerinde veli tipini temsil eden en önemli kahramanların başında peygamberler ve sahabeler yer almaktadır. Şiirlerde, *Kur'an-ı Kerim*'de ve İslamiyet dâhilinde gelişen toplumsal hafızada yer alan peygamberlere ve sahabelere, İslam tarihi ile ilgili anlatılardan yola çıkılarak göndermelerde bulunulur. Bu açıdan Asya'nın şiirlerinde ön plana çıkarılan ilk isim İslam Peygamberi Hz. Muhammed'dir. Onu en büyük rehber ve âlemlere en büyük müjde olarak kabul eden Asya, şiirlerinde bu görüşlerini yansıtır. "Mevlid Gecesi", "Müjde" gibi şiirlerinde oluşturulan olağanüstü atmosferle Hz. Muhammed'in doğumundaki mucizelere değinerek bir müjde olarak yorumladığı gibi "Hz. Muhammed'in Doğumu" isimli ebced ile kaleme aldığı şiirinde toplumsal belleğe uygun olarak İslam peygamberinin doğumuna değinerek: "Beklerken ümîd, Tanrı'nın gözdesini,/ Bir sırrın, kimse açmamış, perdesini./ Vermekteymiş - meğer ki- "Arş", Ebced'de:/ Dünyâya cihanın en büyük müjdesini!" (Asya, 2015b: 112) dizelerine yer verir. "Kutlu Çocuk" şiirinde de "Bu doğan kutlu çocuk, kim?" dediniz./ Yerle gök, verdi cevab: 'Mürşidiniz!' " (Asya, 2015b:113) mısralarıyla Hz. Muhammed'in bir rehber olduğunu şiirinde yansıtır. Asya, Hz. Muhammed'i bütün İslam âleminin koruyucusu olarak da şiirlerine taşır. Bu eğiliminin altında şüphesiz ki İslam'da Hz.

Muhammed'in şefaathçi pozisyonunun olmasının da tesiri bulunmaktadır. Asya'nın şiirlerinde Hz. Muhammed'in şefaathçi yönünü, özellikle şairin İslami geleneğe uyarak kaleme aldığı "Naat"ında gözlemlemek mümkündür:

"Şimdi seni ananlar,
Anıyor ağlar gibi...
Ey yetimler yetimi;
Ey garipler garibi;
Yoksulların sahibi...
Nerde kaldın ey Resûl,
Nerde kaldın ey Nebî?" (Asya, 2016b: 64)

Hz. Muhammed'i hatırlama edimiyle ele alan Asya, peygamberi hatırlatmak için onun hayat hikâyesi ile ilgili anlatılardan hareketle peygamberin yetimlerin, gariplerin, yoksulların koruyucusu olduğunu ifade eder. Bu bakımdan hayatın kenarında kalan, farklı olumsuzluklar yaşayan insanların kurtarıcısı olarak yansıtılan Hz. Muhammed'e son iki dizede "nerde" olduğu sorularak yardımı, şefaathçi istenir. Asya'nın aynı bakış açısıyla Hz. Muhammed için kaleme aldığı şiirlerinden biri de "Ya Muhammed!"dir. Asya şiirde "Allaah'ın lâıyk değiliz, ni'metine;/ Lâkin, yine, lütfedip zaîf ümmetine;/ Yerden, gökten müjde ve yardım gönder,/ Yer, gök yaratıldıysa senin hürmetine" (Asya, 2014b: 242) dizeleri ile peygamberden şefaathçi ister.

Hz. Muhammed'den önceki peygamberler de Asya'nın şiirinde kahramanlık yönleri ile ele alınarak bir rehber olarak konumlandırılır. "İbrahim Peygamber" isimli şiirinde Hz. İbrahim'in Allah uğruna yapmayı göze aldığı büyük fedakârlık üzerinde durur: "Ufkun, bir dağ... yolunda yer, gök dilsiz./ Kuşlar, iki yanda bir deniz... sâhilsiz.../ Dalmış, gidiyorum ufka, İsmail'le:/ Oradan dönecektin -demek- İsmâil'siz!" (Asya, 2014b:156) mısralarında *Tevrat* ve *İncil* gibi İslamiyet dışındaki kutsal kitaplarda da farklı versiyonlarıyla yer alan anlatıya gönderme yapılmaktadır. Buna göre kurban kesmesi emredilen ilk peygamber olan Hz. İbrahim'e, kendisi için hayattaki en değerli insan olan daha sonra da kendisi gibi peygamberlikle müjdelenen Hz. İsmail'i kurban etmeye hazırlanırken kendisine bir koç kurban etmesi emredilir. Bu anlatıda Hz. İbrahim'in örnek fedakarlığı dinler tarihinde sıklıkla ele alınan bir hâdise olmaktadır. Asya'nın şiirinde de Hz. İbrahim bu kutsal fedakarlığıyla örnek kahraman olarak yer alır.

Arif Nihat Asya'nın Mevlevilikle kurduğu yoğun ilişki nedeniyle şiirlerinde üzerinde hassasiyetle durduğu tasavvuf ehli Mevlâna'dır. Asya'nın, Mevlâna'ya olan bağlılığını belirtmek için kaleme aldığı şiirleri bu araştırmanın konusu dışında kalsa da Mevlâna hakkındaki şiirlerinin onun şiirleri içerisinde büyük bir önem taşıdığı görülmektedir. Asya, Mevlâna'yı tasavvufi açıdan ele aldığı gibi onu Türk- İslam medeniyeti için bir kahraman, bir önder olarak da konumlandırır. "Kubbe-i Hadra" XXVIII başlığı altında Mevlâna'nın neden bir rehber olduğuna değinerek onun vasıflarını sayar: "İyi, üstün, güzel, temiz, şeffaf.../ Bu sıfatlar sıfât-ı Mevlânâ.../ Ebedî hatırat-ı Mevlânâ." (Asya, 2016a: 293) Mevlâna'nın önemli vasıflarının belirtildiği bu mısralarda Mevlâna, iyilik, üstünlük, güzellik, temizlik ve şeffaflıkla ilişkilendirilir. Asya, bu ilişkilendirilme ile Mevlâna üzerinden örnek insan veya tasavvufi manada "insan-ı kâmil" in de özelliğine değinir. Ayrıca kendisi gibi Mevleviler başta olmak üzere insanlık için Mevlâna'yı bir kahraman ve *Mesnevî*'yi de kahramanın en büyük başarısı olarak gördüğünü dile getirir. Bu şiirlerinden biri *Kubbe-i Hâdrâ*'da yer almaktadır:

“Bizi öksüz bırakma arkanda
Ey azîz, ey celîl Mevlânâ;

Dâr-ı dünyâda neyleleriyle pınar,
Nazm ü nesriyle Nîl Mevlânâ;

Mesnevî’den cihan susuzlarına
Sebîl Mevlânâ!” (Asya, 2016a: 297)

Mevlânâ’nın olmadığı bir dünyada bulunmayı öksüzlükle ilişkilendiren şiirsel ben, Mevlânâ’yı akarsu dolayımıyla kurulan anlamsal ilişkilerle değerlendirir. Bu bağlamda neyi ile pınara, nazım ve nesirleriyle Nil’e ve elbette en büyük eseri *Mesnevi* ile Mevlânâ’yı bir sebile benzetir. Bu açıdan Arif Nihat Asya’nın kahramanlık tanımında, cenk kültürü ve bu çerçevede gelişen gazi tipi kahramanlığın önemini yanında Mevlânâ gibi hem manevi âlemde hem de edebî alanda eserler bırakarak kahraman olmuş isimlerin de önemsendiği görülmektedir. Arif Nihat Asya, şiirlerinde Mevlânâ’yı manevi âlemin kahramanı olarak kabul ederken bir yandan da Türk edebiyatında gazi tipi ve veli tipinin iç içe geçişinin örneklerini verir:

Mehdi Tûrân ile Belh olduysa
Bağı Rûm İlleridir Rûmî’nin
....

Burcdan burca gezer şimdi adı
O gönüllerde yatan cündînin...

Ki izinden yürüyenler kol kol
Oldular kuşlar; illiyînin. (Asya, 2016a: 241)

Yukarıdaki ilk beyitte Mevlânâ’nın Belh’ten Anadolu’ya uzanan hayat serüveni hatırlatılarak Mevlânâ’nın Rum illerinin sahibi olduğuna değinilmektedir. Bu sahiplikten hareketle de sonraki beyitte Mevlânâ bir askere benzetilerek ona “cündî” denilmekte, böylelikle Mevlânâ gaza yapan bir gazi olarak yorumlanmaktadır. Aynı zamanda yukarıdaki beyitlerle Mevlânâ’nın takipçilerinin de çokluğundan bahsedilmekte, etkisinin yüzyıllardır devam ettiği üzerinde durulmaktadır.

Arif Nihat Asya’nın şiirlerinde yer verdiği veli tipinin yansımalarını Yunus Emre örneğinden de gözlemlemek mümkündür. Asya’nın şiirlerinde Yunus Emre genellikle tabiat unsurları, Anadolu’nun güzellikleriyle ilişkilendirilerek verilse de (Başegmez Çetin, 2021: 316), “Yunus” isimli şiirinde Yunus Emre bir rehber, hatta kahraman olarak yorumlanır. Şiirin ilk dizelerinde “Akıt nûr hâlinde ni’metleri;/ İçir “Hak!” diyen kalbe himmetleri/ Elinden, dilinden kerâmetleri/ Celî Yûnus’um!” (Asya, 2015b: 243) diyerek Yunus Emre’yi ve onun şiirlerinin temsil ettiği manevi âlemi canlandırmak için verdiği mücadeleyi kendisine örnek aldığını belirten Arif Nihat’la özdeşleşen şiirsel benin, ağzından “Misâlince biz, gerçi, açtık cihâd,/ Yaman çıktı, lâkin, inâd, i’tiyâd.../ ‘Yenildin mi sen, yoksa!’ dersen Nihâd, ‘Belî Yunus’um der, belî Yunus’um!” (Asya, 2015b: 243) dizelerine yer verilir. Bu bağlamda İslam adına verilen mücadeleyi temsil eden “cihâd” kavramına yer veren Asya’nın, manevi âlemlerle ilgili yazdığı dinî-tasavvufî şiirlerini sadece edebî değerleri açısından kaleme almadığı, bu şiirlerin Asya’nın kendisi için cihâdın bir parçası olduğu görülmektedir. Yunus Emre de bu algı içerisinde bir lider ve

bir kahraman olarak değerlendirilerek: Çilen var, hakikatların hâlisi.../ Meded, ey yolun, rehberin kendisi;/ Nebî Yunûs'un vârisi/ Vefî Yûnus'um! (Asya, 2015b: 243) denilmektedir.

Asya'nın kutsal fedakârlığını ele aldığı bir Hak aşığı da genç yaşta zühd yoluna giren ve bu uğurda bütün mal ve mülkünden hatta hükümdarlığından vazgeçen İbrahim Ethem'dir. "İster kuru bir tarafta, ister yaşta/ Farketmez kum da olsa tahtım, taş da.../ Attım ve dedim ki: 'Sen de bir yükmüşsün/ Elmasların, altınla, ey tac, başta!' (Asya, 2014b: 242) mısraları bu açıdan önemli olmaktadır. Şiirde, Hak aşkı uğruna her şeyden vazgeçilmesi gerekliliği toplumsal bellekte de hatırlanan önemli temsilcilerinden biri olan İbrahim Ethem'e değinilerek verilmekte, böylelikle dini-tasavvufi bakımdan bir kahraman, rehber örneği ele alınmaktadır.

Asya, "Fatihler Ölmez"de, İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilmesinden önce bu yolda savaşan Müslümanları da anmaktadır. Bu uğurda mücadele eden en ünlü isimlerden biri olan Eyüp Sultan'ı da bu bakımdan şiirine taşımıştır. Bu bağlamda Müslümanların İstanbul'u ilk kuşatmasına katılan ve burada şehit düşen Eyüp Sultan'ı aynı isimli şiirinde ele alan Asya, "Yüce Feth'in yüce târihi huzûrunda nüfus,/ Duruyor -her sene- milletçe ve ümmetçe selâm.../ Türbesinden gelen Eyyûb, diyor 'Benden de/ Açılıp İslâmbol'u, gülzâr yapan gence selâm!'" (Asya, 2015b: 88) mısralarını kaleme alır. Asya'nın Eyüp Sultan'la ilgili diğer bir şiiri de "Eyyub" ismini taşımaktadır, Asya bu şiirinde "Sancakları Eyyub'un sancağına.../ Lâyıktırlar bu türbenin kundağına.../ Doğdukları yerlerden alınmış toprak,/ Serpilsin avuç avuç, Fetih toprağına!" (Asya, 2014b: 281) dizelerine yer verir. Şairin Eyüp Sultan'a verdiği önem tesadüfi değildir. Eyüp Sultan ve onun türbesi Türk-İslam tarihi açısından önemi yadsınamaz bir değer taşımaktadır. İstanbul'un fethinden sonra Akşemseddin tarafından keşf yoluyla bulunduğu dair kuvvetli bir görüş bulunan Eyüp Sultan'ın türbesi, Osmanlı döneminde padişahların kılıç kuşanma merasimleri gibi önemli törenlerde kullanılmaktadır (Algül, 1994: 125). Günümüzde de hâlâ en önemli ziyaret yerlerinden olan türbenin kutsal mekân olarak görülmesinden hareketle Arif Nihat Asya, şiirlerinde toplumsal hafızada yer alan mekân-kişi ilişkilendirilmesine bir örnek oluşturmaktadır.

Kadın Kahramanlar ve Kadın Anlatı Kahramanları

Arif Nihat Asya, şiirlerinde sıklıkla Leylâ ve Aslı gibi anlatı kişilerine ayrıca tarihî açıdan önemli peygamber ve evliyaların anneleri, eşleri gibi kadınlara yer verir. Onun şiirlerinde kadınlar, genellikle tip özellikleri ile yer almaktadır. Bu bakımdan toplumun belleğinde gerek anlatılardan gerekse de tarihin süzgecinden geçerek yer edinen kadınların genel olarak hangi tiplerle yer aldığı sorusu, Asya şiirleri içinde bir çerçeve çizmektedir.

Campbell mitolojik anlatılarda kadınlardan bahsederken kadınların "evren ana", "kader ağı", "kurtarıma rahmi" ve "bakire anne" bağlamında görüldüğünden bahseder. Bu açıdan kadınların genellikle bakireden doğum bağlamında tipleştiğine dikkat çeker. Bu tipin yanında kadının demonik bir figür olarak da yer aldığını, özellikle de ölüm, açlık, hastalık maskeleri ile ortaya çıktığını belirtir (Campbell, 2010: 327-341). Türk edebiyatındaki kadın tipi üzerinde duran Mehmet Kaplan ise kadınların anlatılarda üç şekilde değerlendirildiğini tespit eder. Bunlardan ilki, İslam öncesi ve göçebelik devrinde alp tipine yakın, kahramanlıkla ön plana çıkan kadın tipidir. İkincisi, İslam

sonrası yerleşik hayata geçişle ortaya çıkan, önceki döneme göre daha pasif ve edilgen bir rolle görülen kadın tipidir. Kaplan, bu kadın tipinin İslamiyet ve yerleşik hayat kültürüyle şekillenen tabiatüstü kuvvete bağlandığını vurgular. Ayrıca bu dönemde haz ve aşk mevzuu bağlamında da kadın, eserlerde yer bulur. Mehmet Kaplan'ın tarihin seyrine göre tespit ettiği üçüncü kadın tipi ise Batı tesirine girdikten sonra ortaya çıkmaktadır. Bu tip, genelde hayata doğrudan katılan, beşerî haklarını müdafaa eden, erkekle eşit kadın tipi olarak ortaya çıkmaktadır (Kaplan, 2002: 39).

Arif Nihat Asya şiirlerinde tipleşen kadınlara genel olarak bakıldığında ulaşılamayan, soyut aşk nesnesi ve anne tipi ile şiirlerde yer aldığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda şiirlerde dikkat çeken kadınların İslam tarihi içinde önem kazanan kadınlar olduğu fark edilmektedir. Asya şiirlerinde insanlığın anası kabul edilen Hz. Havva'ya da genellikle İslamiyet dâhilinde yer verilmektedir. İlk insan ve ilk peygamber olan Hz. Adem'in eşi olması ve eşi ile cennetten kovularak dünya hayatını başlatması bakımından Hz. Havva, İslamiyet etrafında oluşan toplumsal bellek için oldukça önemli bir konumdur. Ayrıca Hz. Havva, Campbell'ın "evren ana" olarak nitelediği kadınların da en önemli temsilcilerinden biri olmakta, Asya'nın şiirlerinde de bu bağlamda değerlendirilmektedir. Rubailer içinde yer alan "Âdem'le Havvâ I" şiirinde "Ta'bîrini, hâlâ arayan bir düştük/ Yaprakları mâvi bahçeler görmüştük./ Birgün, üzerinde en ilâhi yemişi/ Paylaştığımız dalla düştük." (Asya, 2014b: 123) ve yine rubailerde yer alan "Âdem'le Havvâ II" şiirinde "Dolsun diye ninniler bu ıssız saraya,/ Yer verdi kader, ummulmadık bir olaya:/ Sallandığımız salıncağın koptu ipi;/ Sarmaşdolaş olduk.. öyle düştük buraya." (2014b: 216) denilmektedir. Bu şiirlerinde dinî ve edebî anlatılarda yer alan Hz. Adem'le Hz. Havva'nın birlikte cennetten kovuluşlarına gönderme yapılarak dinî anlatılardan yararlanılmaktadır. Dinî tesirle oluşturulan Hz. Havvâ algısının yanında Asya şiirlerinde Hz. Havva, bütün kadınların sembolü olarak da değerlendirilmektedir. "Havvâ" isimli şiirin ilk bendinde "Aksa ak, sarıysa sarı,/ Yüz yüzüydü, saç saçları.../ Sonsuz bir dünyada Havvâ/ Aşağı, Havvâ yukarı.../ İşte hepsi bu kadardı;/ Gerisi dağlar, taşlardı!" (Asya, 2015: 149) mısralarına yer veren şair, bu mısralarla din çerçevesinde şekillenen toplumsal hafızada yer alan Hz. Havvâ'nın bütün kadınların anası olmasından hareketle bir genelleme yapmaktadır.

Arif Nihat Asya'nın, İslam tarihindeki ünlü kadınları, mekâna olan hassasiyeti bağlamında da ele aldığı dikkat çeker. Öğretmenlik görevi kapsamında Anadolu'nun pek çok yerinde görev yapan Asya, 16 Ekim 1959 tarihli Bakanlar kurulu kararıyla Kıbrıs Celal Bayar Lisesi'nde edebiyat öğretmeni olarak görevlendirilir. Burada yaklaşık bir yıl çalışan Asya, bu dönemde Kıbrıs Türklerinin davasını destekler ve Türkiye ile Kıbrıs'ın bir bütün olduğuna dair görüşlerini çeşitli vesilelerle belirtir (Çetin, 2017: 13). Bu yaklaşım içinde Asya, Kıbrıs'taki mevcut Türk ve İslam eserlerine veya tarihî kahramanlarına da şiirlerinde sıklıkla yer verir. Asya'nın şiirlerinde bu bağlamda yer verdiği isimlerden biri Hz. Muhammed'in akrabası olan Hala Sultan yani Üm-mi Harâm'dır. Lârnaka dolaylarında, attan veya deveden düşüp şehit olduğu bilinen Hala Sultan'ın türbesi ve kendisi adına yapılan bir camii bulunmaktadır. Asya da Hala Sultan'a bir şiir yazarak mekân ve kahraman özdeşleştirmesi yapmakta böylelikle millî ve dinî gurur için kahramanların belirlenmesi ve yüceltilmesi eğiliminin bir örneğini vermektedir. "Hala Sultan" isimli "Rengim, dedi. yok sedefte, mercanda benim:/ Heykel de, resim de, ses de, destan da benim!/' Hoşsun, iyisin belki dedim. Afrodit'e./ Lâkin yüce gönlüm, Hala Sultan'da benim!" (Asya, 2014a: 127) dizelerinin yer aldığı rubainin

son iki mısraı, millî edebiyat dâhilinde gelişen “öteki” ve “biz” algısı bağlamında yorumlanmaya uygundur. Bu bakımından millî romantik duyuş tarzının sanata karşı bakışını yansıtmaya açısından önemli olan Faruk Nafiz Çamlıbel’in “Sanat” şiirine benzer bir eğilim şiirde dikkat çekmektedir. Çamlıbel’in “Yalnız senin açtığın bahçede açmaz çiçek/ Bizim diyarımızda da binbir baharı saklar/ Kolumuzdan tutarak sen istersen bizi çek, / İncinir düz bahçede dağda gezen ayaklar” (Çamlıbel, 2003: 91) mısralarıyla başlayan şiirin her dörtlüğünde “biz” ve “öteki” algısına değinildiği gibi Asya’nın şiirinde de Kıbrıs’ta Baf dolaylarında bulunan Afrodite Kayalığı ile Hala Sultan türbesi karşılaştırılır ve şiirsel özne, gönlünün Hala Sultan türbesinde olduğunu söyleyerek şiirdeki biz ve öteki ayrımını oluşturur.

Arif Nihat Asya, Ankara’nın ünlü türbelerinden olan Karyağdı Sultan’a da üç rubai yazmıştır. Üçünde de Karyağdı Sultan’ın türbesinde adak için yakılan mumlar ve Karyağdı Sultan’ın genç yaşta vefatına göndermede bulunulur. “Karyağdı Sultan II” isimli şiirde “Türben, gecemizde bir fener, bir şamdan./ Ey ismine, “Karyağdı” dediğimiz sultan/ Altın saçının, ipek gelinliklerinin/ Kardan değil üstündeki pullar...nurdan!” (Asya, 2014a:128) mısralarıyla hamileyken aşeren ve duası ile ağustos ayında kar yağdıran, sonrasında da hastalanıp ölen bir evliya (Pınarbaşı, 2010: 117) olarak kabul edilen, günümüzde hâlâ bir ziyaret yeri olan Karyağdı Sultan türbesinden hareketle Asya’nın yine bir kadını İslamî kültür bağlamında ele aldığı dikkat çeker. Ayrıca Asya, Ankara’yı dinî bir mekânla özdeşleştirerek kendi millî duyuşu içinde dinin konumunu yansıtır.

Daha önce de bahsedildiği gibi Mevlâna ve Mevlevilik, Asya şiiri için vazgeçilmez kaynaklardır. Asya, Mevlevilik bağlamında sadece Mevlâna’yı şiirlerine taşımakla kalmaz, Mevlâna’nın ailesindeki kadınlara da özel bir önem vererek onları birer anne veya eş olarak kahramanlaştırır. Asya bu şiirlerden biri olan “Aile”de, “Gevher, yine sen, gevher-i Mevlânâ’sın: Kerrâ, yine sen, şehper-i Mevlânâ’sın!/ Öpsün ki dudaklarla alınlar, elini./ Ey Mü’mine, sen, mâder-i Mevlânâ’sın!” (Asya, 2014b: 324) mısraları ile Mevlânâ’nın ilk eşi Gevher ve ikinci eşi Kerrâ’yı över. Gevher’i, anlamından yola çıkarak Mevlâna’nın cevheri, Kerrâ’yı da “kuşun en uzun kanadı” anlamına gelen şehper diyerek över. Şiirin son mısraında da Mevlânâ’nın annesi Mümine’nin adına yer verilerek Mevlâna’nın ailesindeki kadınlar birer kahraman olarak konumlandırılır. Mevlâna’nın ailesinden bahsedilen şiirlerin hepsinde kadınlar, Mevlâna’nın çevresinde yer almaları açısından önemli görülürler (Başegmez Çetin, 2021: 297). Sıradan bir anne veya eş olmanın ötesinde Mevlâna’nın onlara değer kattığı fikri şiirlerde hâkimdir. Asya’nın, Mevlâna’nın ailesindeki kadınlardan bahsettiği bir diğer şiiri olan “Mevlânâ’nın Annesi”nde de benzer bir tutum görülmektedir. Ayrıca bu şiirde daha önce “Hala Sultan” şiirinde olduğu gibi mekânla kişi irtibatından yararlanıldığı dikkat çeker:

“Yaz sonu, Lârende’de
Geçmiş gezdirdiğim,
Gösterek bir yatır,
Sordu: “Yatan bu kim?”

Davranıp “âdâb” ile
“Mü’mine Hâtûn” dedim” (2014a: 127)

Şiirde Lârende, Mevlânâ’nın annesinin yatırını içinde bulundurması sebebiyle değerli görülmektedir. Mevlâna’nın annesi Mevlâna gibi önemli bir insanı dünyaya

getirerek yücelmiş, kabrinin bulunduğu mekâna bile bir önem katacak kadar önemli bir kadın hâline gelmiştir.

Arif Nihat Asya, İslam tarihinde yer alan tarihî kadın kahramanları şiirine taşıdığı gibi Türk tarihinin önemli lideri Yavuz Sultan Selim'in annesi Gülbahar Hatun'a da şiir yazmıştır. "Gülbahar Hatun" şiirinde: "Doğdu, mâdem ki Yavuz Han senden/ Kaç asır sonraki Ârif benden/ Geçiyorken, diyecek, türbenden:/ "Gülbahar Hatun'a güller, benden!" (Asya, 2015a: 238) mısraları yer almaktadır. Bu mısralarla İslamiyet sonrası kadın kahraman tipine uygun olarak yine kadın, anneliği ile yüceltilmektedir. Ayrıca yine bir türbenin şaire düşündürdükleri kaleme alınarak mekân ve kişi arasındaki ilişkiye yer verildiği görülmektedir. Böylelikle yine bu ilişkiden yararlanılarak millî kültüre, hem mekânsal bir köken verilir hem de Asya'ya göre millî mensubiyet için gereken kadın kahraman tipi üzerinde durulur.

Asya'nın şiirlerinde yine mekân ve kişi ilişkisinden hareketle önemsenen kadınlardan biri de savaş kahramanlığı ile tanınan ve günümüzde, göçebe kültürde erkeğin yanında, hatta erkeğe karşı mücadele eden (Kaplan, 2002: 43) alp ve gazi kadın tipinin vücut bulmuş hâli olan Kurtuluş Savaşı kahramanı Nene Hatun'dur. "Nene Hatun" isimli şiirde "Gözler kapanır da nûru sönmez bu mumun!./ Gökten bir ses, der gibidir: "Erzurum'un/ Hür halkına -çağlarca- şefaâtçi yeter/ Kalbindeki şefkat, Nene Hâtûn kulumun!" (Asya, 2014b: 132) mısraları ile Kurtuluş Savaşı'nda Erzurum savunmasında büyük bir kahramanlığa imza atması ile toplumsal hafızanın bir parçası olan Nene Hatun, Erzurum'la olan ilişkisi üzerinden değerlendirilir. Asya, şiirinde gazi tipi kadına bir örnek olan Nene Hatun'u milletin şefaâtçisi konumuna yükselterek ona dinî bir değer de yüklemektedir. Bu bakımdan Asya şiirlerindeki diğer kadınlardan farklı olarak Nene Hatun, savaş kahramanlığı ile farklı bir boyutla ele alınmaktadır.

Asya şiirlerinde anlatı kahramanlarının da şiirlerde İslam tarihinde önemli olan kadınlar gibi annelik, eşlik ve soyut sevgili olarak ele alındığı dikkat çekmektedir. Özellikle Leylâ ve Aslı gibi anlatı kahramanlarının Asya'nın şiirlerinde ulaşılamayan aşkın nesnelere dönüştükleri görülmektedir. Pek çok şiirinde Leylâ ve Mecnun anlatısından yararlanan Asya, şiirlerinde Leylâ'ya en güzel kadın, ideal sevgili gibi beşerî aşk bağlamında yer verdiği gibi Leylâ'yı beşerî aşktan öte ilahi aşka ulaştıran bir vasıta olarak da değerlendirir. Rubailerinde yer alan "Leylâ I" şiirindeki Leylâ, soyut aşkın hatta ilahi aşkın sembolü olarak yer alması bakımından önemlidir: "Zulmetle ziyâ, sesle sükût anlaşacak:/ Sevdâ ile her zembere Kur'an'ı olacak../ Leylâ görerek Kays'ını ceylânlarla,/ Birgün, o da aşk uğruna ceylânlaşacak. (Asya, 2014a: 41) dizeleriyle toplumsal hafızada yüzyıllardır edebî anlatılar ile dillendirilen Leylâ ve Mecnun aşkından hareketle aşka değinen Asya, anlatının ilahi aşka varan boyutundan yararlanarak zıtlıkların birbiriyle buluşacağı zamana "Zulmetle ziyâ, sesle sükût anlaşacak" diyerek seslenir ve dünyanın izafi varlığının sona ereceği, her şeyin mutlak varlıkta buluşacağı fikrine yer verir. Bu mısralarla aşkın ilahi boyutuna değinen Asya, "Leylâ II" başlıklı şiirinde ise Leylâ'yı soyut bir sevgili olarak ele alır: "Ten o ten, yüz o yüz, vücûd o vücûd;/ En güzel saçlar, en güzel başta.../ Seneler sonra, bekliyor - baktım-/ Beni Leylâ, bıraktığım yaşta. (Asya, 2015b: 192) mısralarıyla dünyevi gerçeklerin dışında zamanın yıpratıcı, yaşlandırıcı etkisinden uzakta bir hayalin parçası olan bir kadın şeklinde tanımlanan Leylâ, şiirsel benin bir anısının parçası veya edebî anlatılardan gelen bir tesir olarak yer alır. Bu açıdan Leylâ, bütün kadınların sembolüdür. Aynı doğrultuda değerlendirilmeye müsait Leylâ ile ilgili diğer bir şiir de

“Leylâ’lar” ismini taşımaktadır: “Al işte: elâ bakışlılar, şehlâlar../ Tattan, kokudan, hayâlden â’lâlar./ Gönüm, yakılıp yanma “o gül gitti.” diye../Leylâ gider, ardınca gelir Leylâ’lar” (Asya, 2014a: 48) mısralarının yer aldığı şiirde “Leylâ’lar” denilerek tek bir sevgiliden bahsedilmediği bütün kadınların kastedildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca şiirsel özne, muhatabına seslenerek Leylâ’nın gidişine üzülmemesini tavsiye etmektedir. Böylelikle Leylâ’nın konumunu aşağıya çekerek bir Leylâ’nın yerine diğerinin geleceğini söylemektedir. Bu açıdan toplumsal hafızaya yaslanarak Leylâ’yı bir sembol olarak konumlandıran Asya’nın, bir yandan da aşkı ve Leylâ’yı sıradanlaştırdığı görülmektedir.

Edebiyatta Kerem ile Aslı anlatılarında adı geçen Aslı, Leylâ gibi ölümsüz ve imkânsız bir aşkın kadın kahramanı olarak toplumun hafızasında canlı bir şekilde yaşamaktadır. Özellikle halk anlatılarında sıklıkla aşk bağlamında Aslı’ya yer verildiği bilinmektedir. Asya da şiirlerinde Aslı’yı benzer bir eğilimle ele almaktadır. “Aslı II” isimli şiirinde “Yıllar, onu’n yolunda geçerken kayıp değil!/ Mâdemki Aslı var, Kerem olmak ayıp değil! (Asya, 2015b: 195) mısralarıyla Kerem ile Aslı anlatısından faydalanılarak aşk uğrunda koşmanın insan için bir kayıp olmadığı üzerinde durulmaktadır. Beyitte, bu beşerî yorumun yanında dinî ve tasavvufi bir anlamla ilahi aşk mevcutken bu aşkın peşinde koşmanın asla kayıp olmadığı görüşü de dile getirilir. Bu mısralarla Aslı’nın da Leylâ gibi hem beşerî aşka hem de ilahi aşka giden yolda bir aracı olarak ele alındığı anlaşılmaktadır. Aslı ile ilgili bir şiir olan “Kerem’le Aslı II” şiirinde ise halkın canlı belleğinde bulunan Aslı ve Kerem anlatılarının sadece edebî boyutla kalmadığı dikkat çeker: “Hepsinde Kerem’den, Aslı’dan bir şeyler../ Tâlihsiz köylümün dilinden köyler,/ Gönünde kilitlenen kırık sevgini/ -Akşam- bana “Aslı”der. “Kerem” der... söyler...” (Asya, 2014b: 308) mısralarının yer aldığı şiirin ilk mısrasında, toplumla özdeşleşen Kerem ile Aslı anlatısına değinen şiirsel özne, ikinci mısradaki ilk mısradaki kullandığı “hepsinde” ifadesindeki kişilerin kim olduğunu açıklayarak “talihsiz köylüler” olduğunu belirtir. Bu bağlamda şiirde, gönünde kırık bir aşk, sevgi taşıyan her köylünün dilinde Kerem ile Aslı’nın olduğu belirtilerek Kerem ile Aslı anlatısının geçmişte kalan bir anlatı olmadığına, tam tersi halk arasında mevcudiyetini koruduğuna değinilir. Böylelikle geçmişin, hâlin içinde de devam ettiği vurgulanır. “Kerem ve Aslı I” isimli şiirde ise Aslı da Leylâ üzerinden yapıldığı gibi kadınların sembolü olarak yer alır: “Hakkıysa eğer, gerçeği bilmek yarının,/ Yanlışlarınızdan ey masallar, arının!/ “Aslı’yle Kerem, kavuşmamıştır.” ne demek:/ En körpesi kollarımdadır kızlarının! (Asya, 2014b: 306) dizeleriyle şiirsel ben, anlatılara göre birbirine kavuşamadığı dillendirilen Kerem ile Aslı hikâyesine “Aslı’yle Kerem, kavuşmamıştır.’ ne demek” diyerek karşı çıkmakta kollarındaki kadının Aslı’nın kızı olduğunu söyleyerek kendisini de Kerem’le özdeşleştirmektedir. Bu genelleştirmede de yine hem yazılı metinlerden hem de halk anlatılarından yararlanarak aşk bağlamında kadının Aslı ile sembolleştirildiği görülmektedir.

Sonuç

1924 yılında yayımlanan *Heykeltıraş*’tan 1969 yılında yayımlanan *Avrupa’dan Rubailer’e* kadar aktif bir şiir hayatı sürdüren Arif Nihat Asya, şiirlerinde millî ve dinî duyguları içtenlikle yansıtmasıyla tanınan önemli isimlerinden biridir. Bu bağlamda şiirlerini bireysel bir duyarlılık yerine millî bilinç ile kaleme alan Asya, bir milleti millet yapan sanat, kültür ve mimari gibi alanlardaki birikimi önemseyen bir toplumsal hafıza alanına yaslanan millî romantik duyarlılığı dillendirmektedir. Bu açıdan şiirlerinde millî

coğrafya, millî mekân ve millî kahramanlara sıklıkla değinen Asya, Türk-İslam ülküsü için mekânlara ve olumlu kahramanlara şiirinde şuurulu bir şekilde yer vermektedir.

Arif Nihat Asya'nın şiirlerindeki kahramanları "Millî kahramanlar", "Dinî kahramanlar" ve "Kadın Kahramanlar" alt başlıkları altında incelemek mümkündür. Asya'nın şiirinde İslamiyet öncesi alp tipi, İslamiyet sonrasında da gazi tipinin yansması olarak kabul edilebilecek olan millî kahramanlar, gerek Türk tarihinin bilinen en eski zamanlarından Cumhuriyet dönemine kadar uzanan evrede büyük başarıları ile toplumsal hafızaya kazınan önemli isimler gerekse de Türk edebiyatında toplum tarafından bilinen, tanınan anlatı kişileridir.

Kendisinin Mevlevilikte postnişinliğe kadar yükselen bir tasavvuf ehli olmasından da hareketle Asya şiirlerinde yer alan kahramanların büyük bir kısmı da din ve tasavvuf sahasındaki ünlü isimler olmaktadır. Bu din ve tasavvuf büyükleri, Asya şiirlerinde büyük bir saygı ile anılırken bu isimler de alp tipi ve gazi tipindeki kahramanlar gibi halka rehber olarak şiirlerde yer bulmaktadır. Veli tipinin Asya şiirlerindeki yansması olarak da kabul edilmeye müsait olan bu kahramanlar, toplumsal hafıza içinde din ve tasavvuf büyüklerinin sadece ilahi yönleri ile ele alınmadığını göstermesi açısından da dikkat çekmektedir.

Kadın kahramanların da Asya şiirinde en az erkekler kadar önemli bir yer tuttuğu gözlemlenmektedir. Özellikle Leylâ ve Aslı gibi anlatı kişilerini şiirine taşıyan Asya, onlara erkeklerden farklı olarak bireysel kahramanlıkları bağlamında yer vermese de onları aşk duygusunun taşıyıcıları olarak yorumlar ve toplumsal hafızadaki yansmalarından hareketle ele alır. Bu anlatı kahramanları dışında, erkek kahramanları şekillendiren kişiler olan kadınların, anne veya eş rolleri ile Asya şiirlerinde yer aldığı görülmektedir. Mevlâna'nın ailesindeki kadınlar ya da padişah anneleri olan kadınların bu açıdan ele alındığı şiirlere yansmaktadır. Böylece alp ve gazi tipi kadının Asya şiirlerindeki yansması olan Nene Hatun dışında kadınlar, erkeklerden farklı olarak bireysel kahramanlıkları ile değil, önemli erkek kahramanların yanında bulunmaları ile örnek teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

Aktaş, Şerif. 2011. "Milli Romantik Duyuş Tarzı ve Arif Nihat Asya'nın Şiirleri". *Arif Nihat Asya*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. s.259-275.

Aktaş, Şerif. 2011b. "Milli Romantik Duyuş Tarzı ve Türk Edebiyatı-1". *Edebiyat ve Edebî Metinler Üzerine Yazılar*. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları. s.29-40.

Aktaş, Şerif. 2011b. "Milli Romantik Duyuş Tarzıyla Yahya Kemal ve Ziya Gökalp". *Edebiyat ve Edebî Metinler Üzerine Yazılar*. Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları. s.64-76.

Alan, Selami. 2011. "Tanzimat Edebiyatı'nda Milli Kimlik İnşası -Kurgu Kahramanları Örneği". Doktora Tezi. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Algül, Hüseyin. 1994. "Ebû Eyyûb el-Ensârî". ss. 123-125. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C.10. Ankara: TDV Yayınları

- Asya, Arif Nihat. 2015a. *Kökler ve Dallar*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Asya, Arif Nihat. 2014a. *Rübâiyyat-ı Ârif 1*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Asya, Arif Nihat. 2014b. *Rübâiyyat-ı Ârif 2*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Asya, Arif Nihat. 2015b. *Fâtihler Ölmez ve Takvimler*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Asya, Arif Nihat. 2016a. *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Asya, Arif Nihat. 2016b. *Duâlar ve Âminler*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Asya, Arif Nihat. 2018. *Ses ve Toprak*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Assman, Jusdanis. 2015. *Kültürel Bellek*. Çev. Ayşe Tekin. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Başegmez Çetin, A. 2021. "Cumhuriyet Dönemi Türk Şiirinde Tasavvufi/Mistik Söylem". Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Campbell, Joseph. 2010. *Kahramanın Sonsuz Yolculuğu*. Çev. Sabri Gürer. İstanbul: Kabcacı Yayınları.
- Çamlıbel, Faruk Nafiz. 2003. *Han Duvarları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Çetin, Nurullah. 2017. *Bayraklaşan Şair Arif Nihat Asya*. Ankara: Ebabil Yayınları.
- Çetin, Nurullah. 2013. "Atatürk Dönemi Türk Şiiri. Türk Edebiyatına Bir Bakış-" *Yeni Türk Edebiyatı*. İstanbul: Kurgan Yayınları.
- Eliade, Mircea. 2001. *Mitlerin Özellikleri*. Çev. Sema Rifat. İstanbul: Om Yayınevi.
- Ergin, Muharrem. 1989. *Dede Korkut Kitabı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi.
- Jusdanis, Gregory. 1998. *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür*. Çev. Tuncay Birkan. Metis Yayınları.
- Kanter, Fatih. 2014. *Milli Edebiyat Dönemi Türk Şiirinde Benlik Algısı ve Kimlik Kurgusu*. Kitabevi Yayınları.
- Kaplan, Mehmet. 1985. *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 3 -Tip Tahlilleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kaplan, Mehmet. 2002. "Dede Korkut Kitabında Kadın". *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar-1*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kulat, Ali. 2001. "İstanbul'un Fethini Müjdeleyen Hadisin Değerlendirilmesi". *Diyanet İlmî Dergisi* 37(2): 5-23.
- Narlı, Mehmet. 2007. *Şiir ve Mekân*, Ankara: Hece Yayınları.
- Ocak, Ahmet Yaşar. 1992. "Battalnâme", ss.206-208. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*.C. 5. Ankara: TDV Yayınları
- Pınarbaşı, Gülenay. 2010. Anadolu Efsanelerinde Dindar Kadın ve Ermiş Kadın. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Rank, Otto. 2016. *Kahramanın Doğuş Miti*. Çev: Gökçe Yavaş. İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Sakaoğlu, Saim. 1992. "Battal-nâme". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 40: 67-74.

- Sepetçioğlu, Mustafa Necati. 1998. *Dedem Korkut Kitabı*. İstanbul: İrfan Yayınları.
- Smith, Alan. 2010. Millî Kimlik. Çev: Bahadır Sina Şener. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. Güncel Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr> (Erişim tarihi: 2022.7.10)
- Yardımcı, Mehmet. 2007. "Türk Destanlarında Tipler ve Motifler". *Destanlar*. Ankara: Ürün Yayınları. 50-69.
- Yıldız, Sadettin. 2006. *Arif Nihat Asya*. İstanbul: Kaynak Kitaplığı.